

Constantin MOŞINCAT

PRIMĂVARA ÎNTREGIRII BIHORULUI 20 APRILIE 1919 - 20 APRILIE 2009

INTRODUCERE

La Oradea şi în alte localităţi ale judeţului Bihor s-au desfăşurat in ultimele zile o suită de manifestări care au marcat împlinirea de 90 de ani de la elibearea acestor locuri de sub ocupaţia austro-ungară şi a hoardelor bolşevice ale lui Kun Bella.

Vom nota în primul rând vernisajul unei expoziţii de fotografii de epocă deschisă la Muzeul Memorial „Aurel Lazăr" şi intitulată „Primăvara Întregirii" alcătuită din colecţiile Muzeului Tării Crişurilor şi a Filialei Oradea a Muzeului Militar Naţional.

Programul a continuat a doua zi cu slujbe religioase la Biserica cu Lună şi Biserica Sf. Nicolae, urmate, de un concert de muzică militară, susţinut de Fanfara Garnizoanei Bistriţa, în Piaţa Unirii. Participanţii s-au deplasat la statuia generalului Traian Moşoiu (pe traseul: P-ţa Unirii - strada Avram Iancu - strada Armatei Române), unde, a avut loc un ceremonial militar urmat de un concert de muzică populară, susţinut de Ansamblul „Crişana" şi Nicolae Furdui Iancu.

Sala Mare a Primăriei Oradea a găzduit apoi un simpozion dedicat evenimentului, în care au ţinut prelegeri Prof. Univ. Dr. Ioan Aurel Pop de la Universitatea Babeş-Bolyai, respectiv Prof. Univ. Dr. de la Universitatea Oradea care au vorbit despre însemnătatea acestui eveniment, iar primarul Oradiei, Ilie Bolojan a acordat diplome de execelenţă unor personalităţi şi militari de carieră care s-au remarcat intr-un mod cu totul deosebit pentru promovarea trecutului istoric al patriei. Dintre celelate manifestări organizate cu acelaşi prilej, amintim că jertfa bravilor ostaşi români a fost omagiată de beiuşeni la Monumentul Martirilor Bihorului Ioan Ciordaş şi Nicolae Bolcaş, victime ale Primului Război Mondial, şi a luptei de făurirea României Mari.

Pentru a rememora evenimentul amintit mai sus vă oferim un amplu documentar alcătuit de un specialist în domeniu Lt.col.(r) dr. Constantin MOŞINCAT.

P.S. Este foarte adevărat ca unele dintre aceste manifestări au coincis cu Sfintele Sărbători Pascale, însă nu este o scuză pentru a ca reprezentaţii presei sa lipsească aproape în totalitate. Deasemeni vom aminti în acest sens doar un singur aparat de luat vederi, deci, era reprezentat doar un singur post de televiziune, iar la simpozionul care

a incheiat suita de manifestări de la Oradea „am zărit" figurile a doar doi cosilieri locali, deşi simpoziunul s-a încheiat cu un "protocol" de zile mari.

Prof. Iosif Popa
Aprilie 2009

Constantin MOŞINCAT

PRIMĂVARA ÎNTREGIRII BIHORULUI
20 APRILIE 1919 – 20 APRILIE 2009

DEVIZA:
...voi toți care ați dus Drapelul român
în ținuturile hotarelor noii Românii întregite,
aduceți-vă aminte necontenit că
pe steagurile noastre sunt scrise cuvintele:
„Onoare şi Patrie"

Regele FERDINAND I

Unirea cea mare a început şi s-a finalizat la Oradea!

Declarația de la Oradea din 12 octombrie 1918, a reprezentat documentul juridic de început al organizării alegerilor de delegați pentru Marea Adunare Națională de la Alba Iulia. Nu este nici o exagerare când se afirmă că Declarația de autodeterminare națională, a celor peste 3 milioane şi jumătate de români din Transilvania, Banat, Crişana şi Maramureş, poate fi considerată ca uvertură a Unirii celei Mari de la 1 Decembrie 1918, ea înscriindu-se pe acelaşi flux istoric cu „Suplex Libellus Valachorum" şi „Memorandumul din 1892", documente şi mărturii cu semnificație europeană, privind idealurile şi aspirațiile de reunire şi formare a unui stat modern la nivelul întregului spațiu românesc. Apropierea zilei celei mari i-a determinat pe reprezentanții Partidului Național Român să se întrunească la Oradea în ziua de 29 septembrie/ 12 octombrie 1918, într-o Consfătuire națională. Pornind de la caracterul momentului istoric, care deschidea orizonturi pentru bătălia finală de unire a Transilvaniei cu România, participanții la întrunire au declarat fără echivoc că *„națiunea română din Ungaria şi Ardeal"* este îndreptățită să *„dispună singură şi liberă de soarta ei"* şi să *„hotărască singură plasarea ei printre națiunile libere(...)"*. Prin urmare, după citirea Declarației de la Oradea în Parlamentul de la Budapesta, de către Al. Vaida Voievod, în esență nu mai era recunoscută nici autoritatea statal-juridică imperială anterioară, prin Consiliul Național Român Central începându-se pregătirile pentru

alegerea delegaților pentru Marea Adunare Națională de la Alba Iulia. La 1 decembrie 1918 ardelenii au hotărât unirea pe vecie cu România.

Eliberarea Bihorului

Pe direcția Crişului Repede, trupele Diviziei 6 infanterie au acționat pe trei coloane, cu atacuri combinate de front şi cu manevre pe flancuri. Nerezistând acestor atacuri puternice, susținute de artileria de câmp şi de munte, inamicul a fost silit să se retragă. În Bihor, pe lângă trupele de honvezi şi secui, au luat parte la lupte şi cadeții din anii 3 şi 4 ai Şcolii militare din Oradea, care au opus o puternică rezistență.

Manevra făcută de Detaşamentul Lt. col. Rasoviceanu a permis întoarcerea dispozitivului ocupat de cadeți. În apropierea Beiuşului s-au dat lupte violente, încheiate cu 11 răniți din rândul voluntarilor ardeleni şi un mort. Cinstea de a fi „în fruntea coloanei ce a eliberat Beiuşul (la 19 aprilie 1919) a revenit tocmai Batalionului 2 din Regimentul ce purta numele oraşului. Pe ambele maluri ale Crişului Repede, trupele generalului Holban înaintau spre Oradea. Pe Valea Barcăului, Regimentul 24 Infanterie a eliberat localitatea Marghita în ziua de 19 aprilie, iar la stânga dispozitivului, pe Valea Crişului Negru, executând un marş forțat, trupele Detaşamentului Rasoviceanu au atacat noaptea şi au cucerit, pe 19 aprilie, Tinca şi Salonta. Ungurii din zonă, proprietari de pământuri, terorizați de forțele „roşii şi albe” au ieşit în întâmpinarea armatei române. Chiar fratele grofului Ştefan Tisza (Kalman) a cerut protecție armatei române. În fruntea dispozitivului din centru, marşul triumfal spre Oradea, era avangardat de generalul Traian Moşoiu. Evenimentele se succedau cu repeziciune. Neliniştea şi spaima generală era înlocuită cu bucuria primirii eliberatorilor.

Primirea în Oradea cu flori de liliac

Ştirile privind intrarea trupelor române în Oradea au animat viața oraşului în care ungurii aveau un puternic centru de recrutare, mobilizare şi de propagandă bolşevică. Nu întâmplător Bella Kun aici, la Oradea, şi-a făcut stagiatura de revoluționar comunist! Trenurile venite dinspre Ciucea şi Bratca aduceau răniți de pe front, care povesteau despre moralul scăzut al soldaților unguri. Propaganda bolşevică nu mai funcționa, căci trupele se apropiau. Pe când se încheia slujba la biserică la 11.30, se ivise prima patrulă de roşiori, în frunte cu locotenentul Teodorescu, împodobiți cu lilieci, floarea primăverii, întâmpinată de populație cu urale „Vive la France” şi cu răspunsul soldaților „Vive la Roumanie”. Apoi defilarea trupelor desfăşurată până noaptea târziu a fost întâmpinată de orădeni cu strigăte: „Trăiască armata română!” şi „Ejen a román hadsereg”, „Trăiască generalul Moşoiu, eroul nostru național”. Deşi nimeni nu-l văzuse până atunci, speranțele tuturor se legau de el, văzându-l ca pe un simbol al dezrobirii nației româneşti aşteptat de 4 luni. Ați fost aşteptat - a spus un localnic, şi a izbucnit în lacrimi: *„Să ne trăiți!. Acum putem muri cu toții, că am văzut înfăptuit cel mai frumos vis al vieții noastre, am văzut pe fiul*

Ardealului, pe Dumnezeul nostru, intrând triumfător, sfidând moartea, ca să ne salveze pe noi”.

Întâlnirea lui Roman Ciorogariu cu generalul Traian Moşoiu

Primarul oraşului Oradea, Rimler, însoțit de consilieri municipali, după ce au întâmpinat armata la uzinele de apă, l-a asigurat pe general că în oraş este linişte şi au cerut protecție, apoi cu toții s-au îndreptat spre sala primăriei unde generalul a dat ordinele necesare, preluând conducerea administrativă şi numind pe generalul Holban Ştefan comandant al garnizoanei. De remarcat că prin ordinul generalului Moşoiu *„toate organele administrative ale oraşului şi județului rămân neschimbate”*, pe lângă care s-a numit câte un inspector român. Din acest moment teritoriul juridic unit prin Hotărârea de la Alba Iulia devenea efectiv diriguit de autoritățile române.

Cu autoritatea militară românească episcopul vicar Roman R. Ciorogariu lua contact direct în sfânta zi de Înviere, din 20 aprilie 1919, când l-a întâmpinat pe generalul Traian Moşoiu, la ieşirea acestuia din primărie. Generalul Moşoiu încă în aceeaşi zi a plecat cu automobilul mai departe.

Comandant al trupelor din Oradea a rămas generalul Holban. Acesta a primit delegațiile oficiale locale şi a dat asigurări pentru bunele intențiuni de a menține cea mai desăvârşită ordine în garnizoană. Evenimentele de la Oradea ne sunt cunoscute din cartea document „Zile trăite”, semnată de Roman Ciorogariu, fapt pentru care vom concluziona doar că 20 aprilie 1919 a fost *„o zi de glorie pentru municipiul Oradea”*, după cum consemna Nicolae Iorga, care scria că nu ştie, *„nu-mi aduc aminte ce s-a petrecut aici în aceea zi de 20 aprilie 1919, dar istoria românilor s-a făcut în ziua aceea acolo”*. Generalul Traian Moşoiu devenise *„eroul nostru național”*, întâmpinat de primarul Rimler Karoly la intrarea în oraş, cu pâine şi sare.

Omagierea înaintaşilor

Reuniunea Femeilor române din Bihor a cinstit memoria ostaşilor conduşi de viteazul erou, general Traian Moşoiu şi au eternizat intrarea trupelor române în Oradea la 20 aprilie 1919, prin aşezarea unei plăci în holul de la intrarea în Primărie, la 20 aprilie 1920, iar în 1937 i s-a ridicat un monument. Această sărbătoare a fost marcată apoi anual. După 1992 tradiționala sărbătoare a fost din nou marcată prin expoziții, sesiuni ştiințifice şi serbări culturale. Cu aceleaşi sentimente de mândrie patriotică şi astăzi ne amintim că la Oradea s-a pus piatra de temelie a României Mari şi tot aici s-a încheiat, prin lupte politice şi jertfe de erou, desăvârşirea unității naționale. La împlinirea a 90 de ani de la eliberarea Bihorului de sub teroarea bolşevică dăm din nou ONOR de libertate cu flori de liliac!

Autor:
Lt.col.(r) dr. Constantin MOŞINCAT
Asociația Națională a Cavalerilor de Clio